

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CORELAȚIA DINTRE RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ ȘI MORALĂ A MAGISTRATULUI

Violeta COJOCARU,
doctor habilitat,
profesor universitar,
șefa Departamentului Drept
Internațional și European, USM,
membu al Consiliului Superior
al Magistraturii

SUMAR

Principiul democratic afirmă că nu există putere fără responsabilitate: în măsura în care crește importanța socială și politică a puterii judecătorești, crește și necesitatea față de magistrați de a răspunde pentru comportamentul lor profesional.

Delimitarea dintre normele de conduită etică și abaterile disciplinare se realizează prin aprecierea fiecărui comportament în parte, raportate la împrejurările obiective și subiective care au determinat un asemenea comportament, felul în care a fost afectat prestigiul justiției, conduita magistratului înainte și după eludarea normei etice, normele de conviețuire socială impuse de societate sau o anumită comunitate în care acesta își desfășoară activitatea sau viața socială.

Cuvinte-cheie: *abatere disciplinară, etică, deontologie profesională, răspundere, magistrat.*

Corolarul puterii este responsabilitatea. Creșterea puterii judecătorești, relevată uneori de acuzațiile guvernanților, dar și de părțile implicate în judecată, reînnoiește întrebarea, rămasă clasică, a responsabilizării serviciului public al justiției și, deopotrivă, a magistratului [1, p.171-173].

Datorită competențelor atribuite acestuia conform legii, Consiliul Superior al Magistraturii (în continuare – CSM) are un rol esențial în asigurarea calității și eficienței sistemului judecătoresc din Republica Moldova. De modalitatea de funcționare a CSM depinde, în mare măsură, funcționarea întregului sistem judecătoresc. CSM are, de asemenea, un rol esențial în sistemul de drept și în societate, fiind reprezentan-

CORRELATION BETWEEN THE DISCIPLINARY LIABILITY AND MORALITY OF JUDGES

SUMMARY

Democratic principle affirms that power without responsibility does not exist: to the extent that the social and political importance of the judicial power grows, the necessity of judges to answer for their professional behavior grows, too.

The delimitation between norms of ethical conduct and disciplinary deviation is made through separately appreciation of each behaviour reported to the objective and subjective environment that has determine such kind of behaviour, the way which the justice prestige was affected, judge's conduct before and after the elucidation of ethical norm, norms of social cohabitation imposed by the society or some community in which he is carrying his activity or social life.

Key-words: *disciplinary deviation, ethics, professional deontology, liability, magistrate.*

tul puterii judiciare și asigurând buna funcționare a acesteia. Din acest motiv, funcționarea CSM trebuie să fie una corectă, eficientă și să inspire încredere atât judecătorilor și altor reprezentanți ai sistemului de justiție, cât și publicului. Transparența activității CSM este esențială pentru a asigura încrederea în sistemul judecătoresc și accesul societății la informația cu privire la activitatea acestuia. Atribuțiile principale ale CSM țin de administrarea instanțelor judecătorești, de cariera judecătorilor, formarea profesională a judecătorilor și a personalului secretariatelor instanțelor judecătorești, respectarea disciplinei și eticii de către judecători.

Literatura juridică a definit abaterea judiciară ca fiind „o încălcare cu vinovăție de către salariat, indiferent de funcția sau postul pe care îl ocupă, a obligațiilor sale, inclusiv a normelor de comportare” [2, p.7].

Răspunderea disciplinară are un caracter strict personal, nefiind posibilă răspunderea pentru fapta altu-

ia. O altă particularitate a răspunderii disciplinare o constituie împrejurarea că faptele/actele considerate abateri și care atrag sancționarea administrativă a magistratului sunt expres prevăzute de lege și în strânsă legătură cu activitatea judiciară. Constatăm, totuși, că au existat situații în care faptele/actele magistraților, deși au adus atingere prestigiului justiției, nu au putut fi sancționate, întrucât nu se încadrau în niciuna dintre abaterile prevăzute de lege.

Insistăm asupra obligativității efectuării cercetării prealabile pentru a stabili norma legală, regulamentară sau de conduită încălcată de magistrat, forma de vinovăție a acestuia și împrejurările concrete ale comiterii abaterii.

În orice caz, sancțiunea disciplinară aplicată magistratului trebuie să fie proporțională cu abaterea comisă și definită în termeni clari în lege. Pentru a da eficiență principiului proporționalității, instanțele disciplinare, la individualizarea sancțiunilor aplicate magistratului, au în vedere mai multe criterii: împrejurările concrete ale comiterii abaterii, consecințele acțiunii magistratului în activitatea judiciară, atingerea adusă prestigiului justiției, circumstanțele personale ale acestuia (vechimea în instanță, conduita sa anterioară comiterii abaterii și pe parcursul cercetării disciplinare, evaluarea profesională în timp etc.).

Este necesară și o prevedere legală prin care să se stabilească termenul în care cel sancționat se consideră reabilitat, în sensul că sancțiunea aplicată nu mai produce efecte asupra evaluării sale profesionale sau promovării în carieră.

Dacă e să facem trimitere la dreptul comparat, ca exemplu, în Italia a fost reformat sistemul răspunderii disciplinare a magistraților în anul 2006, prin care s-a stabilit că răspunderea disciplinară este antrenată doar în cazul existenței dolului și culpei grave. Abaterile disciplinare sunt grupate în două categorii: abateri disciplinare în exercițiul funcțiunii și abateri disciplinare în afara exercițiului funcțiunii. Criteriile de aplicare a sancțiunilor disciplinare sunt stabilite prin lege în funcție de gravitatea abaterii. De exemplu, nu pot fi controlate disciplinar întârzierile în redactarea hotărârilor, dacă acestea au loc din cauza încălcării sarcinilor de serviciu, cu condiția să nu producă consecințe asupra prestigiului ordinului Magistraților [3].

În Franța, abaterile disciplinare nu sunt circumstanțiate prin texte de lege distincte, ele sunt descrise prin formularea unor cerințe generale: „Orice neîndeplinire din partea unui magistrat a îndatoririlor sale, a onoarei, delicateții sau demnității constituie o gre-

șeală disciplinară” [4]. Este diferit faptul că efectuarea unei anchete preliminare se dispune de către ministrul Justiției și este încredințată inspecției generale, care nu are un regulament, iar activitatea este supusă unor principii generale care guvernează activitatea judiciară.

În sistemul judiciar polonez, abaterile disciplinare sunt descrise prin formularea unor cerințe generale, fiind clasificate în trei categorii: principii generale, principii de exercitare a funcției și principii de comportament în afara profesiei.

CSM este un actor important în domeniul asigurării eticii și disciplinei judecătorilor. Pârghiile principale prin care CSM poate asigura etica și disciplina judecătorilor țin de procedura disciplinară a judecătorilor, verificarea activității instanțelor de judecată, demisiile judecătorilor și posibilitatea de solicitare a informației cu privire la declarațiile de venit ale judecătorilor.

La 15 august 2014, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a fost publicată Legea nr. 178 din 25 iulie 2014, cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, care a intrat în vigoare la 01.01.2015. Prezenta lege aduce un șir de modificări esențiale ce țin de temeiurile răspunderii disciplinare, categoriile abaterilor disciplinare comise de judecători, termenele de tragere la răspundere disciplinară, sancțiunile disciplinare aplicate acestora, componența Colegiului disciplinar și modul de activitate a acestuia, etapele procedurii disciplinare, atribuțiile instituțiilor implicate în procedura disciplinară, precum și procedura examinării, adoptării și contestării hotărârilor în cauzele disciplinare cu privire la judecători.

În vederea executării normelor legale și asigurării bunei desfășurări a activității Colegiului disciplinar, potrivit prevederilor art. 8 alin. (3) din legea menționată, CSM, prin Hotărârea nr. 144/7 din 3 martie 2014, a aprobat Regulamentul cu privire la activitatea Colegiului disciplinar.

Constatăm că, după un an de la intrarea în vigoare a Legii, nu au fost atinse toate obiectivele anunțate, mecanismul existent nu s-a adevărat a fi unul optim. Pentru detalii, a se vedea Raportul de activitate al Colegiului disciplinar din subordinea Consiliului Superior al Magistraturii pe anul 2015 [5].

Codul de etică și conduită profesională al judecătorului a fost aprobat pe 11 septembrie 2015, iar la 11 martie 2016 a fost votată și modificarea care atribuie competența examinării încălcărilor din prezentul Cod în cadrul ședințelor Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorului, activitatea căreia este sta-

bilită în Regulamentul cu privire la activitatea Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorului, adoptat de către Consiliul Superior al Magistraturii. Susținem necesitatea adoptării unui Regulament, deoarece, peste un an de la adoptarea Codului de etică și conduită profesională a judecătorului, așa și nu a fost făcută delimitarea conceptuală între etica și disciplina judecătorului, fapt confirmat de cazurile examinate în ședințele plenare ale CSM.

Analizând distincțiile dintre etică și deontologie profesională, vom constata că etica reprezintă componenta morală în cultura și civilizația unei colectivități, cuprinzând ansamblul normelor de conviețuire a căror încălcare este sancționată de opinia publică, iar deontologia profesională este o componentă a eticii, care cuprinde normele morale aplicabile la nivelul unei profesii, inclusiv magistratului, care se distinge prin circumstanțele în care ea se exercită în plan public și privat [6, p.317].

În literatura juridică, deontologia profesională a fost definită ca „ansamblul de reguli care reglementează conduita judecătorilor, procurorilor și magistraților asistenți, în calitatea lor de agenți ai puterii judecătorești” [7, p.3].

Valorile protejate de normele deontologice ale judecătorilor sunt omul, ca subiect al oricărui proces judiciar, ordinea normativă, legală și justiția, cu toate atributele sale – independență, imparțialitate, prestigiu.

În articolul 2 al Codului de etică și conduită profesională al judecătorului sunt enunțate principiile de etică și conduită profesională pentru judecători: independența, imparțialitatea, integritatea, profesionalismul, corectitudinea, colegialitatea, confidențialitatea și transparența, ce vor servi, de asemenea, ca o sursă de informare pentru judecători și justițiabili.

Rolul Codului de etică și conduită profesională al judecătorului este diferit de scopul procedurilor disciplinare. Codul de etică și conduită profesională al judecătorului ar trebui să conțină un șir de recomandări generale care ar putea fi însoțite de o serie de situații practice pentru a exemplifica principiile și recomandările generale. Aceste situații ar putea fi actualizate anual de CSM. Nu orice încălcare a Codului de etică și conduită profesională al judecătorului ar trebui să echivaleze cu o abatere disciplinară, deoarece ultima constituie o abatere care necesită o reglementare mai exactă în lege pentru a preveni aplicarea abuzivă. Doar cele mai grave încălcări ale Codului de etică

și conduită profesională al judecătorului ar trebui să constituie abateri disciplinare, de exemplu încălcarea regulilor cu privire la imparțialitate sau incompatibilitate.

În același timp, pentru a da o anumită forță juridică Codului de etică și conduită profesională al judecătorului, s-ar putea prevedea prin lege obligația Comisiei de etică și conduită profesională al judecătorului de a adnota Codul cu recomandări referitoare la situații practice, de exemplu – limitele rezonabile de participare a unui judecător pe rețelele de socializare sau la evenimente ce ar putea implica conflicte de interese. Acestea ar putea fi actualizate anual, în baza situațiilor identificate de Comisia de etică și conduită profesională a judecătorului și în baza întrebărilor de clarificare adresate de judecătorii care se confruntă cu o dilemă etică și au nevoie de ghidare. De asemenea, s-ar putea introduce dreptul Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorului direct sau prin intermediul IJ, CSM de a aplica un avertisment ori de a formula recomandări în cazul în care comportamentul unui judecător este contrar sau ar putea fi contrar Codului de etică și conduită profesională al judecătorului. Această măsură ar avea doar caracter educativ și preventiv.

Etica morală și responsabilitatea profesională sunt mai mult decât un set de reguli, ele sunt deopotrivă un angajament la onestitate, integritate și serviciu în practica dreptului [8, p.1].

În același timp, avertismentele ar putea fi stocate în dosarul personal al judecătorului, care vor fi luate în considerație la luarea deciziilor cu privire la promovarea și aprecierea comportamentului judecătorului. În cazul acumulării a două sau trei avertismente în timp de un an, acestea ar putea fi considerate o încălcare repetată a Codului de etică și conduită profesională al judecătorului și constitui abatere disciplinară. Un atare mecanism ar servi două scopuri importante: pe de o parte, ar evita situații de interpretare abuzivă a „încălării normelor Codului de etică și conduită profesională al judecătorului”, pe de altă parte, ar transforma normele generale ale Codului într-un instrument practic și util judecătorilor. Consecințele juridice ale încălcării normelor deontologice sunt în planul evaluării profesionale a judecătorului.

Adoptarea unor reguli de conduită pentru magistrați a reprezentat și reprezintă o preocupare și pentru instituțiile europene. Astfel, în documentele cadru ale Consiliului European și „Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară”, precum și Comentariile la

aceste principii au prevăzut regulile deontologice ale magistraților.

Ideea responsabilității magistratului ar putea fi privită ca un impediment într-o judecată liberă, care aduce în discuție interese contradictorii (imparțialitate-independență-responsabilitate pentru actul judiciar), dar, în realitate, ea răspunde principiului independenței magistratului. Controlul activității publice a magistratului prin responsabilizarea sa disciplinară într-un cadru organizat și în afara oricăror influențe din afara sistemului include o finalitate esențială, și anume – realizarea echilibrului garantat prin Constituție și prin legile de organizare judiciară, între independența și responsabilitatea sa. [9, p.295]

La îndeplinirea atribuțiilor profesionale nu este suficient ca judecătorul să fie liber de orice relații, părținare sau influență neadecvată, imparțial, dar trebuie să fie perceput ca atare și de către participanții la proces, dar și de societate, în ansamblu. Încrederea publică conduce la eficiența magistratului în activitatea profesională.

Sub aspect comparat, potrivit dispozițiilor din art. 6 al Codului eticii din Italia, magistratul, fără a aduce atingere principiului deplinei libertăți de exprimare a opiniilor, trebuie să fie inspirat de principiile de balanță și discernământ în dezvăluirea oricăror informații în interviurile acordate presei sau în alte mijloace de comunicare.

Și în Germania există îndatorirea magistratului de a nu exagera în exercitarea dreptului de a face afirmații publice, acestea fiind permise pentru ocrotirea drepturilor, a onoarei și demnității în măsura în care nu afectează încrederea în independența și imparțialitatea sa și, implicit, a justiției. Nu trebuie să devină „agitator” [6, p.340].

În sistemul judiciar olandez aspectele de natură deontologică sunt cuprinse în jurământ, prin care

judecătorul afirmă că nu a dat mită pentru a deveni magistrat, se angajează să fie imparțial și să judece în mod echitabil.

În concluzie, în cadrul răspunderii disciplinare, forma și gradul de vinovăție reprezintă un element esențial pentru caracterizarea ca abatere disciplinară a faptei magistratului și aplicarea sancțiunii disciplinare, iar în cazul răspunderii morale este esențială conduita judecătorului raportată la principiile etice și sociale.

Referințe bibliografice:

1. Sabourault D. Rapport 6 – La fonction jurisdictionnelle entre autorité, indépendance et responsabilité, Justice et responsabilité de l'Etat, „Droit et justice”, Presses Universitaires de France, Paris, 2001.
2. Beligrădeanu Ș. Ștefănescu I.T., Discuții privind încetarea de drept a contractului individual de muncă II, Dreptul, nr. 1/2004.
3. Decretul legislativ din Italia nr. 109 din 23 februarie 2006 cu privire la Reglementarea abaterilor disciplinare ale magistraților, a sancțiunilor corespunzătoare și a prevederilor privind aplicarea acestora.
4. Ordonanța nr. 58-1270 din 22 decembrie 1958 cu modificările și completările ulterioare privind statutul magistratului.
5. http://csm.md/files/RAPOARTE/2015/RaportColegiuluiDisciplinar_2015.pdf
6. Dragomir Fl. Răspunderea penală a magistratului, ed. C.H.Beck, București, 2011.
7. Cochinescu N. Introducere în deontologia juridică, Dreptul nr. 4/1995.
8. Cranston R. Legal Ethics and Professional Responsibility, Oxford, OUP, 1995.
9. Gwenola K. La responsabilité personnelle des magistrats de l'ordre judiciaire, Université Montpellier, Faculté de Droit, thèse du doctorat, 2003.

